

Waarom D66?

Door Gerben van der Woude

Inleiding

Zo nu en dan haalt de vraag naar het bestaansrecht van D66 in de tegenwoordige tijd de voorpagina's. Begin 2007 was dat ook het geval. In tegenstelling tot de suggestie die van de vraag uitgaat is de vaste kern van de D66-ers er van overtuigd dat de partij het beste zicht heeft op mens en maatschappij en de ontwikkelingen die in de wereld gestimuleerd moeten worden. Welke koers is aanbevelingswaardig, welke niet en wat betekent dat voor de standpunten van D66?

Dit artikel wil een bijdrage leveren aan de meningsvorming rond een aantal onderwerpen die in dit verband van wezenlijk belang lijken, zonder overigens uitputtend te kunnen zijn. Wel kan daaruit tegelijkertijd geconcludeerd worden dat bij een keuze uit de politieke partijen D66 de voorkeur verdient.

Een nieuwe bezinning op enige belangrijke thema's en uitgangspunten is daarbij nuttig. Ook moeten overkoepelende denkbeelden voor de vele standpunten die in de dagelijkse praktijk ingenomen worden, zelf ook bij de tijd blijven. Soms zullen nieuwe onderwerpen de aandacht vragen, zoals de missie in Uruzgan, soms moeten er, bijvoorbeeld in het onderwijs, andere accenten gelegd worden. Dan blijkt vaak dat de ideeën van D66 voor een groot deel blijven berusten op het principe van de medemenselijkheid en het pragmatisme. De toepassing op een nieuw gebied brengt wel een verdergaande uitwerking met zich mee, die dan als het ware een nieuw hoofdstuk vormen.

D66 is herkenbaar aan de houding, die aan dergelijke analyses ten grondslag ligt. In het algemeen aan het werken aan een aanvaardbare samenleving in de toekomst, d.w.z. aan een wereld voor onze jeugd.

Enkele van deze thema's zullen hier vervolgens aan de orde gesteld worden.

Dat zijn:

- De internationale ontwikkelingen
- Enkele nationale ontwikkelingen
- De economische invalshoek
- D66 en levensbeschouwing
- Suggesties betreffende de bestuurlijke vernieuwing.

De internationale eenwording

In de eerste plaats kan daarbij gedacht worden aan de Europese eenwording. D66 was daar al geruime tijd een groot voorstander van. De discussie hieromtrent zal slechts geleidelijk verstommen, het is gewenst dat ook de voorstanders van verdere

eenwording een platform hebben. Een keuze voor D66 ligt dan voor de hand. Natuurlijk zijn er bezwaren verbonden aan de eenwording, daar staat tegenover dat Europa in wereldverband een blok vormt, waar de andere blokken rekening mee zullen houden. Daarnaast ziet het er naar uit dat de voordelen op economisch terrein duidelijk zwaarder wegen dan de nadelen.

Vervolgens is er de globalisering in het algemeen. Qua belang is ze minstens vergelijkbaar met 'Europa'. Het gewelddadig fundamentalisme en het gebruik van geweld zijn internationale vraagstukken, evenals klimaat en milieu. D66 kan op deze terreinen nationale of internationale stromingen en constructieve krachten die een acceptabele koers voorstaan, ondersteunen.

Een specialistische opleiding voor diplomaten, onderhandelaars en bemiddelaars lijkt een goed idee met het oog op conflicthantering. (Zie ook de samenvatting van 'IJsberenplaag op de Veluwe', pg. 28 het hoofdstuk van Te Velde en Sloopweg; 2007). D66 kan verder creatieve voorstellen doen en een bijdrage aan de discussie leveren. De ontwikkelingen in dit kader zijn ook voor ons land in hoge mate bepalend voor de speelruimte van de politiek.

De globalisering is qua belang minstens vergelijkbaar met 'Europa'. Veel kiezers hebben daar eveneens problemen mee. Het gewelddadig fundamentalisme en het gebruik van geweld in het algemeen zijn internationale vraagstukken. Dat geldt tevens voor het klimaat en het milieu.

D66 kan op deze terreinen nationale of internationale stromingen en constructieve krachten die een acceptabele koers voorstaan, ondersteunen en creatieve voorstellen doen. Wat betreft klimaat en milieu kan aansluiting gezocht worden bij de benadering van Gore. De ontwikkelingen in dit verband zijn ook in hoge mate bepalend voor de speelruimte van de nationale politiek.

Enkele nationale ontwikkelingen

D66 wil in ons land het tegendeel van een oppervlakkige populistische politiek, zoals die zich tegenwoordig manifesteert. Deze benadering is onder meer een gevolg van het grote aantal onderwerpen waarover de vertegenwoordigers zich een mening moeten vormen. Vaak is er geen tijd voor een zelfstandige studie of voor het raadplegen van deskundigen.

Misschien is nog belangrijker dat er van te voren sterk rekening gehouden wordt met de berichtgeving door en het oordeel van de media. Daarbij wordt de feitelijke gang van zaken in de bestuurlijke wereld vaak te zwart afgeschilderd. Zorg voor de bestuurlijke kwaliteit was en is terecht een wezenlijk punt voor de politieke agenda. Ook in dit verband kan D66 een platform zijn voor gelijkgezinden.

Illustratief lijkt de gang van zaken met het referendum. Dat de uitslag was zegt meer over vage ontevreden gevoelens in het algemeen, dan over de Europese

gezindheid. Doorgaans zijn tegenstanders meer gemotiveerd om naar de stembus te gaan dan voorstanders.

Verbeteringen van de kwaliteit van het bestuur blijft derhalve een opgave en steeds opnieuw zullen de veranderingen in de samenleving nieuwe aanpassingen vereisen. Tot die veranderingen kunnen kan ook de sterke toename van het belang van sportevenementen gerekend worden. Voor zover ze niet uit de hand lopen is dat een gezonde ontwikkeling. Op termijn vallen bovendien wel gunstige effecten te verwachten van een grondiger kennismaking met andere culturen.

De economische invalshoek

De economische problemen behoren in de huidige situatie tot de 'top 5' van de maatschappelijke probleemgebieden, met name door het sterke internationale karakter van veel activiteiten. Zelfs kan de vraag gesteld worden of de gang van zaken in en rond het bedrijfsleven tegenwoordig in feite niet veel meer bepalend is voor het wel en wee van de samenleving dan de politiek. Voor een groot deel en misschien wel voor het grootste deel moet de vraag bevestigend beantwoord worden.

Het probleem daarbij is dat het bedrijfsleven met betrekking tot de samenleving als geheel (nog) geen doelstellingen heeft. Wat dat betreft houdt men zich in principe afzijdig zo lang de eigen belangen niet in het geding zijn. Het optimaliseren van de winsten is belangrijker dan de consequenties voor de samenleving. Hedgefondsen e.d. bekommeren zich fundamenteel niet om het lot van het bedrijf op de wat langere termijn, noch om de mensen die er werken of om de opbouw van een aanvaardbare samenleving. Met een beperkt aantal aandelen kan men een bedrijf opblazen. Het gevaar bestaat dat hun activiteiten exemplarisch zijn voor de mentaliteit die in een groter wordend deel van het bedrijfsleven heerst. Uiteraard moet een gezond bedrijfsleven gestimuleerd worden. Ondanks alle regelingen moeten er mogelijkheden blijven voor ondernemingszin en zakelijke rationaliteit.

Daar staat tegenover dat de beloningen, e.d. die de top zich toekent, soms kant noch wal raken. Laat staan de uitwassen zoals fraude, corruptie en nog verdergaande criminaliteit. De invloed van de prestatiemoraal en de extreme kapitalistische opvattingen werken gemakkelijk averechts. Een ethische verantwoorde zakelijke moraal, mede gebaseerd op reëel wederzijds vertrouwen moet nagestreefd en eventueel hersteld worden. Marktwerking moet kritisch en soms zeer kritisch gevolgd worden. Een inventarisatie van knelpunten vóór een beslissing over de financiële ruimte en een permanente afweging van kosten en baten lijken betere uitgangspunten (Van Praag en Beetsma; NRC, 14 juni 2007).

Verder moet gestreefd worden naar een zo billijk mogelijke verdeling van de materiële goederen, ook wanneer de overtuiging bestaat dat toevallige factoren niet

te vermijden vallen. De term 'billijk' wordt hier gebruikt omdat het meer absolute 'rechtvaardig' te hoog gegrepen lijkt. De politiek moet zich in dit verband een taak stellen en in samenspraak met het bedrijfsleven proberen te bewerkstelligen dat algemene beleidsbeslissingen veel meer op maatschappelijke consequenties getoetst worden. Ook in het onderwijs zou er op gewezen moeten worden dat concurrentie niet het laatste woord is, maar de bijdrage aan een aanvaardbare samenleving. Een beleidsombuiging in deze richting is nodig.

D66 en levensbeschouwing

D66 kent als partij geen overkoepelende levensbeschouwing of filosofie. Het wereldbeeld is in grote lijnen niet al te optimistisch of pessimistisch. Wel wordt erkend dat een filosofie dominant kan zijn voor de benadering van vraagstukken in de politiek, maar afgezien van enkele uitgangspunten als medemenselijkheid, tolerantie en het vreedzaam oplossen van geschillen is er op dit terrein geen allesomvattend theoretisch bouwwerk bij D66. Iedereen die vooral waarde hecht aan praktische en pragmatische maatregelen en projecten ongeacht de filosofie, kan bij D66 terecht. Wel wordt deze opvatting als zodanig als een sterk punt van de partij gezien.

Achtergrond van de ideeën van D66 in dit verband zijn geworteld in de Westerse cultuur. Grote religies, wijsgerige stelsels, opvattingen omtrent de mens, protestbewegingen, wereldlijke heersers, oorlogen en talloze andere invloeden hebben vorm gegeven aan die cultuur. De mens vormt zich heel of half bewust een levenshouding waarin overgeleverde culturele elementen en denkbeelden van duizenden jaren doorwerken. Psychologisch doordrenkt deze gedachtewereld (joods, christelijk, humanistisch, islamitisch of varianten van deze stromingen) onze al dan niet bewuste opvattingen.

De Verlichting stond aan de wieg van wat we een modern levensgevoel bevrijd van de beperkingen van de daaraan voorafgegane periode en de institutionele machten van kerk en staat- zouden kunnen noemen. De Vrijzinnig Democraten namen dat levensgevoel op in hun politieke denkbeelden naast een politieke filosofie, uitgaande van vrijheid en gelijkheid (gelijkwaardigheid). Zij vormden daarmee de voorloper van onder meer D66.

Daar bleef het niet bij. Maatschappelijke omstandigheden wijzigen voortdurend. Onder andere daardoor richt de filosofische bezinning zich in het algemeen voortdurend op andere thema's. In de afgelopen eeuwen en zeker ook in de 20^e, heeft dat al met al geleid tot een nogal verwarrend mozaïek. Daardoor ontstond behoefte aan niet al te ingewikkelde richtlijnen voor de aanpak van bestuurlijke aangelegenheden en dat leidde in D66 tot een redelijk, maar behoorlijk principieel, pragmatisme. Het gaat er in die benadering om de beste oplossing te zoeken voor de

feitelijke bestuurlijke problemen, zo nodig na oriëntatie in binnen- en buitenland. Dat was en is een 'mainstream' bij D66. Het pragmatisme kent nog andere pijlers maar wat betreft de politiek is dit wel de voornaamste.

Daarnaast leven er in D66 vele al dan niet grondig doordachte opvattingen en is er veel ruimte voor verschil van inzicht, ook op dit terrein. Veel filosofische vragen, zoals de vraag naar de zin van het leven, blijven in D66 vrijwel buiten beschouwing. De meest waardevolle ideeën uit het humanisme en religies als het christendom hebben aanhangers, maar ook de agnostici. Het ontbreken van een vaste lijn in dezen vinden velen zoals gezegd juist aantrekkelijk. Het gaat om het handelen. Deze benadering past bij het pragmatisme en naar mijn mening ook bij een stroming als het communitarisme van Etzioni.

Bovendien is er op deze basis ruimte voor wetenschappelijk onderzoek en de nieuwe resultaten daarvan. Ook met de in de wetenschap gangbare werkwijze kan de politiek z'n voordeel doen. Als het gebied van de onzekerheden in praktische situaties moet worden betreden kan er beter met de meest waarschijnlijke hypothesen gewerkt worden dan met vaste principes uit vroeger tijden.

Wat betreft bovengenoemde mensbeelden: Zij sluiten aan bij wat gezegd is over het wereldbeeld. Het behoeft geen betoog dat ideeën over de aard van de mens ook in de politiek essentieel kunnen zijn. Zonder een zwaar accent te willen leggen op de 'slechte' eigenschappen moet er toch veel meer rekening gehouden worden met de neigingen tot niet constructieve gedragingen, al dan niet gefundeerd op theoretische stelsels. Hoe dan ook, er moet paal en perk aan dergelijk gedrag gesteld worden, met behoud van respect voor de mens met die opvattingen. Een *modus vivendi* laat de ander in z'n waarde en dat mag van alle betrokken partijen worden verlangd. Stelsels met onwrikbare standpunten hebben in het verleden zelf vaak aanleiding tot oorlogen gegeven, in de huidige situatie is het wellicht mogelijk dergelijke uitwassen te voorkomen. Het streven naar macht moet ingebed worden in de rechtsstaat en liefst in een internationale rechtsorde.

Bestuurlijke vernieuwing

Bestuurlijke vernieuwing vormt terecht een blijvend onderwerp, niet alleen op de agenda van D66 maar ook in de landelijke politiek. Gezien de recente ervaringen met onder meer het streven naar de gekozen burgemeester lijkt het echter een goede zaak andere wegen te bewandelen dan tot dusver is gebeurd. Enige verdieping van het democratiseringsstreven lijkt nodig om oppervlakkige discussies rond dit thema niet de doorslag te laten geven. Dit streven moet in de huidige situatie nog sterker worden omdat het gevaar niet denkbeeldig is dat door de complexiteit van de samenleving en de snelle veranderingen daarin de democratisering naar het tweede

plan wordt verschoven.

Deze veranderingen brengen de noodzaak tot aanpassingen van de structuur van organisaties met zich mee. Daar staat bij de overheid tegenover dat procedures en doelstellingen in juridische zin vast moeten liggen met het oog op de rechtszekerheid. Bestuurlijke vernieuwing is ook nodig om steeds opnieuw een zo goed mogelijk evenwicht tussen deze benaderingen te bewerkstelligen.

Democratisering berust op een aantal peilers. Wat is de zin er van? In de zestiger jaren was dat nog veel meer vanzelfsprekend, de 2^e wereldoorlog lag vers in het geheugen en de nazi filosofie met z'n consequenties was voor vrijwel iedereen de hoofdschuldige van WO.II en van wat daar in de jaren 40-45 uit voortgevloeid was. Democratische regeringsvormen zouden dergelijke aberraties weten te vermijden.

Dat idee leeft nog steeds, wel is er behoefte aan aanvullingen. Zo zien we tegenwoordig democratisering zeker ook als een recht gebaseerd op de gelijkwaardigheid van mensen. Bovendien leeft het idee, dat de in de democratie te houden discussies uiteindelijk in de beste aanpak van de politieke en andere problemen zullen resulteren.

Systemen voor verdergaande democratisering in ons land moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Ze moeten juridisch sluitend zijn en praktisch uitvoerbaar. In principe mogen rechtmatig verkregen verworvenheden niet aangetast worden, wel kan er in het licht van nieuwe ontwikkelingen in de samenleving over onderhandeld worden als er aantrekkelijke alternatieven geboden worden. De hier volgende suggesties komen vooral uit de psychologische invalshoek. Ook andere disciplines zouden een bijdrage aan verdere discussies kunnen leveren.

Genoemd kunnen worden:

- bij verkiezingen kunnen op vrijwillige basis meerdere stemmen uitgebracht worden, niet alleen op verschillende personen, maar ook op verschillende lijsten. Over enige jaren zal het internet vrijwel geheel ingeburgerd zijn en kunnen ook de meer ingewikkelde procedures gehanteerd worden.
- in het algemeen kunnen burgers die belangstelling tonen voor de publieke zaak als vrijwilliger een zekere scholing krijgen. Geeft men daarbij blijk op één of meerdere terreinen een zinvolle bijdrage te kunnen leveren dan kan extra invloed gegeven worden.
- er kunnen mogelijkheden in het leven geroepen worden om verkiezingen voor vertegenwoordigende lichamen in de tijd te spreiden
- als de mogelijkheden voor referenda of vergelijkbare procedures gehandhaafd blijven kan overdracht van het stemrecht aan zelfgekozen deskundigen of vertrouwenspersonen plaats vinden. Overigens moet de betrouwbaarheid van

referenda aanzienlijk beter, een ogenschijnlijk subtiel verschil in de te stellen vragen en de inbedding daarvan heeft veel meer invloed dan doorgaans-aangenomen wordt. Verder moeten implicaties van te voren beter doordacht worden. (Ook bij de gebruikelijke peilingen kunnen vraagtekens gezet worden) .

- de personele factor in het bestuur en in de politiek zal zwaarder gaan wegen. In de besluitvorming en in de uitvoering van de projecten moet de communicatie met de bevolking een hoge prioriteit hebben.
- de personeelspolitiek van de overheid kan in het algemeen waarschijnlijk beter afgestemd worden op toekomstige flexibeler takenpakketten.
- de te verwachten reacties uit de samenleving op bestuurlijke maatregelen moeten en kunnen van te voren grondiger overwogen worden.
- de in het bedrijfsleven gehanteerde aanpak bij ontslagen moet niet klakkeloos gekopieerd worden. De zogenaamde 'kaasschaafmethode' is te populistisch.
- roulatiesystemen van personeel kunnen nuttig zijn, ondanks een verlies aan expertise, dat kan optreden. Zij moeten wel in overleg met de betrokkenen vastgesteld worden.
- bij de rekrutering moeten de verdere mogelijkheden en perspectieven van de te verrichten werkzaamheden een belangrijker rol spelen. Van de assessment center methode kan een veel breder gebruik gemaakt worden. Enerzijds ter wille van een optimale functievervulling, anderzijds met het oog op een aantrekkelijke carrière na een eventuele aanstelling.
- de psychologische processen bij politieke besluitvorming kunnen via opleiding en training geoptimaliseerd worden. Zo moet men zich bewust worden van de invloed van emoties, met inbegrip van de eigen emoties. Zij blokkeren niet zelden een rationele gang van zaken. Een rationele aanpak kan echter wel gepaard gaan met het tegemoetkomen aan de achtergronden van die emoties.
- stages in opleidingen voor bestuurlijke of politieke functies moeten een sterker internationaal karakter krijgen. Voor welke ontwikkelingen moet men open staan, welke oplossingen voor problemen die ook hier spelen kunnen overgenomen worden, welke uitwisselingsprogramma's moeten gestimuleerd worden? Welke complexe afweegprocessen in de toekomst en in het licht van een aanvaardbare samenleving kunnen tijdens de opleiding aan de orde komen?

Wat betreft de besluitvorming in het beleidsproces:

- zijn er onzekerheden in de loop van de uitvoering van de plannen te verwachten dan wordt de mogelijkheid van een beleidswijziging open gehouden.
- de overwegingen en de achtergronden van de besluitvorming worden verhelderd. Een voorlopig besluit wordt in brede kring kritisch besproken,
- een werkwijze als gevolgd door de Nationale Conventie bij het samenstellen van

het rapport 'Hart voor de publieke Zaak' is een poging de democratisering meer gestalte te geven. Ook als men het resultaat minder geslaagd vindt, mag de werkwijze als zodanig of een variant daarvan niet geschrapt worden. In het algemeen moeten democratische procedures bij de aanpak van belangrijke projecten in de samenleving een grotere rol spelen.

- Tot slot wil ik nog enkele verdere conclusies vermelden:
- D66 is en blijft door haar constructieve opstelling en door haar standpunten geschikt als bruggenbouwer in het politieke krachtenveld.
- D66 beseft sterker dan andere partijen dat de internationale en Europese oriëntatie noodzakelijk zijn.
- De combinatie van standpunten en opvattingen van D66 zijn uniek.

Daarom D66!

Gerben van der Woude -- 2007